

بررسی تأثیر انسجام اجتماعی بر میزان مشارکت بهره‌برداران در فعالیت‌های احیایی و اصلاحی مراعات قشلاقی استان گلستان

سیده خدیجه مهدوی^{۱*}، فرامرز غفوری^۲، احمد عابدی سروستانی^۳ و محمدرضا شهرکی^۴

*-نویسنده مسئول، استادیار، گروه منابع طبیعی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد نور، مازندران، ایران، پست الکترونیکی: kh_mahdavi@yahoo.com

۲- دانش‌آموخته کارشناسی ارشد، مرتع‌داری، دانشگاه آزاد اسلامی واحد نور، مازندران، ایران

۳- دانشیار، گروه ترویج و آموزش کشاورزی، دانشگاه علوم کشاورزی و منابع طبیعی گرگان، ایران

۴- کارشناس ارشد اداره کل منابع طبیعی و آبخیزداری استان گلستان، ایران

تاریخ دریافت: ۹۶/۱۰/۰۵

تاریخ پذیرش: ۹۷/۰۴/۲۶

چکیده

نظر به اهمیت و نقش اساسی مشارکت و انسجام اجتماعی بهره‌برداران در موفقیت فعالیت‌های احیایی و اصلاحی، هدف این تحقیق، بررسی تأثیر انسجام اجتماعی بهره‌برداران مرتعی در میزان مشارکت آنها در اجرای فعالیت‌های احیایی و اصلاحی در مراتع شمال شرق استان گلستان در شهرستان گنبدکاووس می‌باشد. این تحقیق از نوع توصیفی-پیمایشی با روش نمونه‌گیری تصادفی طبقه‌بندی شده انجام شد. برای جمع‌آوری داده‌ها از پرسشنامه استفاده شد. روایی ابزار تحقیق با استفاده از دیدگاه کارشناسان منابع طبیعی و علوم اجتماعی و پایایی آن بر اساس نتایج ضریب آلفای کرونباخ برای متغیرهای اصلی تحقیق بررسی شد. جامعه آماری تحقیق را ۴۶۱ بهره‌بردار در دو نظام بهره‌برداری عشایری و روستایی (N=۴۶۱) تشکیل داده‌اند که ۲۱۰ نفر از آنها با استفاده از جدول مورگان، به‌عنوان نمونه مورد مصاحبه قرار گرفتند. طبق نتایج به‌دست آمده از تحقیق به ترتیب بعد تعامل با میانگین ۳/۷۵، بیشترین تأثیر و بعد نزاع با میانگین ۳/۳۷ کمترین میزان تأثیر را در انسجام اجتماعی بهره‌برداران داشته است. یافته‌ها حکایت از آن دارد که بهره‌برداران در فعالیت‌های احیایی نسبت به عملیات اصلاحی در طرح‌های مرتع‌داری بیشتر مشارکت داشته‌اند. همچنین بین انسجام اجتماعی و میزان مشارکت بهره‌برداران در فعالیت‌های احیایی و اصلاحی طرح‌های مرتع‌داری، با ضریب همبستگی ۰/۷۴۴ در سطح اطمینان ۹۹ درصد اطمینان رابطه مثبت قوی و معنی‌داری وجود داشت. همچنین بهره‌برداران عشایری انسجام بیشتری نسبت به بهره‌برداران روستایی داشته‌اند. ضمن اینکه میزان مشارکت در دو نظام بهره‌برداری عشایری و روستایی تفاوت معنی‌داری نداشتند. بنابراین می‌توان از توانمندی جوامع محلی در مناطقی که تعامل و انسجام بالا باشد، در اجرای فعالیت‌های احیایی و اصلاحی، ایجاد زمینه‌های شغلی به صورت فصلی و پاره وقت در اجرای طرح‌های مرتع‌داری و برگزاری دوره‌های مختلف آموزشی ترویجی با توجه به اولویت‌های بهره‌برداران، استفاده کرد.

واژه‌های کلیدی: مرتع، بهره‌بردار، طرح مرتع‌داری، مشارکت، انسجام.

مقدمه

برخوردار است. مشارکت، راه‌های دستیابی به آن و موانع تحقق آن، از دیرباز ذهن صاحبان اندیشه عرصه‌های مرتعی کشور به‌ویژه سازمان جنگل‌ها، مراتع و آبخیزداری کشور

مشارکت جوامع محلی، از جمله موضوعاتی است که در فرایند توسعه و مدیریت اصولی مراتع، از اهمیت بسزایی

انسجام اجتماعی و مشارکت اجتماعی روستاییان وجود دارد. Azkia و Ghaffari (۲۰۰۱) در تحقیقی، انسجام اجتماعی را در قالب سه شاخص گرایش روستاییان نسبت به یکدیگر، میزان تعامل اجتماعی و میزان نزاع در بین روستاییان و مشارکت را از طریق مؤلفه‌های عضویت مشارکتی، موقعیت مشارکتی، مشارکت در اجرا و مشارکت در تصمیم‌گیری مورد سنجش قرار داده‌اند. یافته‌ها حکایت از آن دارد که بین دو متغیر انسجام اجتماعی و مشارکت روستاییان رابطه معنی‌داری وجود دارد. Farahmand و همکاران (۲۰۰۵) نیز در نتایج تحقیقات‌شان بیان کرده‌اند که بین انسجام اجتماعی و میزان مشارکت رابطه مثبت قوی و معنی‌داری وجود دارد. Jumbe و Angelsen (۲۰۰۷) در تحقیقات‌شان در مالای، بر این باورند که انسجام قبیله‌ای و خانواده‌ها باعث افزایش میزان مشارکت روستاییان در مدیریت جنگل‌ها خواهد شد. Cradock و همکاران (۲۰۰۹) در مطالعه‌ای در شیکاگو به این نتیجه رسیده‌اند که سطح تحصیلی افراد، قومیت، تحصیلات والدین، جنسیت و سن، در انسجام اجتماعی تأثیرگذارند. همچنین یافته‌های آنان گویای آن است که بین انسجام اجتماعی و میزان مشارکت روستاییان رابطه مثبت و معنی‌داری وجود دارد. Letki (۲۰۰۸) نیز در تحقیقاتش بیان می‌کند که با افزایش موانع در شکل‌گیری انسجام اجتماعی، میزان مشارکت در میان مردم کاهش پیدا خواهد کرد. نتایج تحقیقات Schmeets و Te-Riele (۲۰۱۰) در کشور هلند بیانگر آن است که با افزایش انسجام اجتماعی، میزان مشارکت در میان مردم نیز بیشتر خواهد شد. Maria و Arnold (۲۰۰۷) در مطالعه‌ای در آریزونا این موضوع را مورد تأیید قرار داده و معتقدند که انسجام اجتماعی بهره‌برداران می‌تواند در پیشرفت فرایند مشارکت آنها تأثیرگذار باشد. Prayitno و همکاران (۲۰۱۴) نیز در مطالعات‌شان به نقش مؤثر انسجام اجتماعی در ابعاد مشارکت روستاییان در طرح‌ها اشاره کرده‌اند. Ahmadi و همکاران (۲۰۱۸) در بررسی عوامل اقتصادی و اجتماعی مؤثر بر تمایل بهره‌برداران به مشارکت در طرح‌های اصلاح

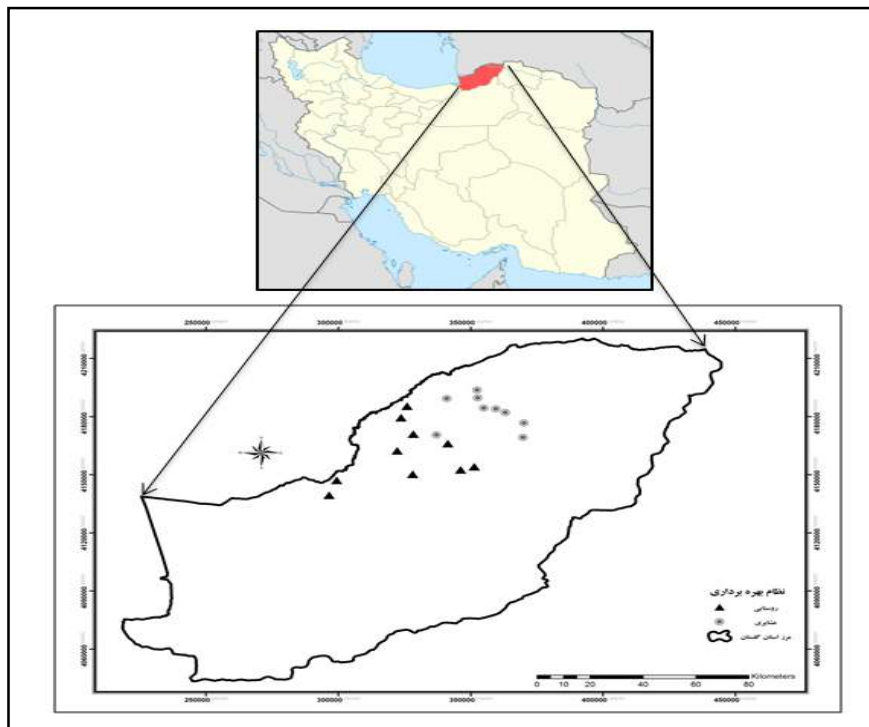
را به خود معطوف کرده است. یکی از مهمترین و اساسی‌ترین مؤلفه‌های مؤثر در بهبود معیشت و زندگی بهره‌برداران مرتعی، مقوله مشارکت آنها در برنامه‌ها و سیاست‌های مراتع است، که تصور توسعه پایدار بدون تحقق مشارکت غیرممکن است (Varmazyari & Houseyni, 2009). در همین راستا Jumbe و Angelsen (۲۰۰۷) اذعان می‌کنند که دولت کشور مالای در جهت حفاظت و اصلاح عرصه‌های طبیعی متحمل هزینه‌های زیادی می‌شود و معتقدند مردم روستایی می‌توانند با مشارکت و همکاری خود در طرح‌ها و پروژه‌های جنگلی و مرتعی از هدررفت هزینه‌های گزاف جلوگیری کنند. Shabanalifami و همکاران (۲۰۰۹) به نقل از Cohen و Aphoff (۱۹۹۷)، مشارکت را به مفهوم ایفای نقش توسط مردم در فرایندهای تصمیم‌گیری، اجرای برنامه‌ها، شریک شدن در منافع حاصل از برنامه‌های توسعه و همکاری در ارزیابی برنامه‌های مذکور دانسته‌اند. فرایند مشارکت باید به گونه‌ای خودجوش و دوسویه، جنبه عملی به خود گیرد، در غیر این صورت توان عظیم مردمی در جهت توسعه پایدار، بلااستفاده خواهد ماند. البته پیدا کردن راهکار مشارکت‌جویی در عمل مشکل است و لازمه آن شناخت کم و کیف مشارکت و عوامل تأثیرگذار بر آن است. یکی از عواملی که بر میزان و اثربخشی مشارکت مردم تأثیر می‌گذارد، انسجام اجتماعی جوامع محلی و روستاییان است (Golshiri-Esfahani *et al.*, 2009). انسجام اجتماعی نوعی سرمایه اجتماعی است که دلالت بر توافق جمعی میان یک جامعه دارد (Akhtar-Mohagheghi, 2004). Dempsey و همکاران (۲۰۰۹) معتقدند که انسجام اجتماعی در هر جامعه‌ای، یکی از عوامل مهم و تأثیرگذار در پایداری آن جامعه محسوب می‌گردد. مطالعات Esman و Uphoff (۱۹۸۴) رابطه مثبت و معنی‌دار انسجام اجتماعی و مشارکت را مورد تأیید قرار می‌دهند و معتقدند که افزایش تضاد در جامعه به کاهش تعاون و همکاری می‌انجامد. یافته‌های تحقیقات Golshiri-Esfahani و همکاران (۲۰۰۹) نشان می‌دهد که رابطه مثبت و معنی‌داری بین

سازمان‌های ذیربط، عامل مهمی در عملکرد موفق فعالیت‌های احیایی و اصلاحی طرح‌های مرتع‌داری، در راستای دستیابی به توسعه پایدار اقتصادی و معیشتی بهره‌برداران مرتعی محسوب می‌گردد.

مواد و روش‌ها

شهرستان گنبد کاووس با ۵۵ درجه و ۱۸ دقیقه طول جغرافیایی و ۳۷ درجه و ۱۷ دقیقه عرض جغرافیایی در قسمت شمالی و مرکزی استان گلستان واقع شده است؛ از شمال با کشور ترکمنستان، از جنوب با شهرستان‌های آزادشهر و رامیان، از شرق با شهرستان‌های مراوه‌تپه، کلاله و مینودشت و از غرب به شهرستان آق‌قلا محدود می‌شود. شهرستان گنبدکاووس از نظر آب و هوایی جزء اقلیم مدیترانه‌ای به حساب آمده که دارای فصل تابستان نسبتاً گرم و خشک بوده که ۱۵۰ تا ۲۰۰ روز از سال آبی خشک می‌باشد. عمدتاً به دلیل کاهش ارتفاعات رشته کوه‌های البرز شرقی در این منطقه و دور شدن از دریا، میزان بارندگی آن بین ۲۰۰ میلی‌متر و حداکثر ۴۰۰ میلی‌متر در سال می‌باشد که هرچه به طرف شمال (نوار مرزی) پیش می‌رویم از میزان بارندگی کاسته شده و به ۱۰۰ تا ۱۵۰ میلی‌متر در طول سال می‌رسد. این شهرستان با توجه به شرایط آب و هوایی و نوع پوشش گیاهی اغلب دارای مراتع قشلاقی و از نظر تقسیمات پابو جزء مراتع نیمه‌استپی کشور می‌باشد. سطح کل مراتع این شهرستان ۳۲۲ هزار هکتار است. این سطح از مراتع پذیرای حدود ۱۹۱۰۰۰ واحد دامی مجاز می‌باشد. این شهرستان با تقریباً ۱۶۰۰ نفر بهره‌بردار ذیحق در مراتع، دارای ۷۲ سامان عرفی ممیزی شده است که از این تعداد ۵۹ سامان عرفی دارای طرح مرتع‌داری می‌باشد. از این تعداد، ۹ طرح مرتع‌داری دارای نظام بهره‌برداری عشایری یا به نوعی عشایری- روستایی می‌باشد، که دارای تقریباً ۱۸۰ خانوار ذیحق عشایری است.

و احیای مراتع دهگلان به این نتیجه رسیدند که از بین متغیرهای تأثیرگذار بر میزان تمایل بهره‌برداران به مشارکت ۴ متغیر عوامل اجتماعی، اقتصادی، تحصیلات و تعداد دام بیشترین تأثیر را بر میزان تمایل بهره‌برداران به مشارکت در طرح‌های اصلاح و احیای مراتع دارند. برنامه‌های متعددی برای اصلاح و مدیریت این عرصه‌ها طراحی شده که موفقیت در اجرای آنها منوط به مشارکت فعال روستاییان و بهره‌برداران است (Papzan & Afsharzadeh, 2010). بنابراین داشتن آگاهی و دانش کافی و مناسب بهره‌برداران در جلوگیری از تخریب نابجای مراتع اثرگذار است (Khourshidi & Ansari, 2003). از این رو نظر به اهمیت و نقش اساسی مشارکت در موفقیت اجرای فعالیت‌های احیایی و اصلاحی مراتع و نیز با توجه به تأثیر انسجام اجتماعی جوامع محلی به‌ویژه بهره‌برداران در میزان مشارکت آنها در اجرای پروژه‌های مذکور، این تحقیق پیرامون بررسی تأثیر انسجام اجتماعی در میزان مشارکت بهره‌برداران در مراتع شمال شرق استان گلستان در اجرای عملیات احیایی و اصلاحی و تحلیل فرایندهای مؤثر و تبیین خط‌مشی‌های افزایش مشارکت همه جانبه آنها در راستای موفقیت در اجرای پروژه‌ها و همچنین رسیدن به اهداف توسعه پایدار امری ضروری به نظر می‌رسد. بنابراین به‌طور مستمر به بهره‌برداران مرتعی، در زمینه‌های مشارکت تأمین منابع، اجرا و عملیاتی کردن پروژه‌های مرتع‌داری مختلف به‌ویژه برنامه‌های احیایی و اصلاحی در مراتع، توصیه می‌شود که رفتارها و تصمیم‌گیری‌های مشارکتی هر یک از بهره‌برداران می‌تواند گامی مؤثر هرچند کوچک در توسعه پایدار باشد. به بیان دیگر، جامعه عظیم بهره‌بردار (روستایی، عشایری) شرکت‌کنندگان اصلی در فرایند توسعه پایدار مراتع هستند. در نتیجه، متفاوت بودن درجه و سطح انسجام، ظرفیت بسیج و قابلیت هماهنگی این گروه‌ها با یکدیگر و یا گروه‌ها با

شکل ۱- موقعیت استان در کشور و شهرستان

شیخ، قزل کوب غنچه حسن، قلقلی میرداوود، قورقن کردند، قیزلر ۲، کوکی چوپانجیق، گوگچه و ملا موسی ترانقلی) و نسبت بهره برداران در هر یک از آنها، حجم نمونه مشخص شده و نمونه گیری به صورت طبقه بندی تصادفی در بین بهره برداران انجام شده است. ابزار سنجش در این تحقیق پرسشنامه ای سه بخشی بوده که بخش اول آن را مشخصات فردی، بخش دوم و سوم آن را به ترتیب ابعاد انسجام اجتماعی و مشارکت بهره برداران در فعالیت های احیایی (تأمین و توسعه منابع آب شرب دام، ایجاد آبشخوار در مرتع، ایجاد و نگهداری قرق، احداث آب انبار در مراتع، کاهش دام مازاد بر ظرفیت و کنترل زمان ورود و خروج دام در مرتع) و اصلاحی (مانند بذرکاری، بوته کاری، کنترل فارو، پیتینگ و ریبرزدن) طرح های مرتعداری تشکیل داده است. بنابراین، شاخص انسجام اجتماعی در سه بخش گرایش (با ۱۵ سؤال)، تعامل (با ۱۲ سؤال) و نزاع (با ۸ سؤال)، با ۳۵ سؤال که هر یک از آنها با یک دامنه پنج گزینه ای طیف لیکرت شامل خیلی موافقم (با ارزش عددی ۵)، موافقم (با ارزش عددی ۴)، نظری ندارم (با

روش تحقیق

این تحقیق به لحاظ هدف، کاربردی بوده و چون برای گردآوری اطلاعات از روش میدانی استفاده شده است، از نوع توصیفی- پیمایشی است؛ همچنین به دلیل ارتباط بین متغیرهای مستقل و وابسته را مورد بررسی قرار می دهد، از نوع همبستگی است. جامعه آماری این تحقیق را ۴۶۱ خانوار بهره بردار مرتعی از دو نظام بهره برداری عشایری (عشایر کرد کرمانجی) و روستایی در قالب قوم های کرد، ترکمن و فارس در ۱۹ سامان عرفی در شهرستان گنبد از استان گلستان تشکیل داده اند. در این تحقیق برای تعیین حجم نمونه از جدول کرجسی- مورگان استفاده شده است. بر این اساس، تعداد ۲۱۰ نفر از سرپرستان خانوار به عنوان حجم نمونه انتخاب گردیدند. به منظور انجام نمونه گیری از میان جامعه آماری و حجم نمونه به دست آمده، با ایجاد تناسب میان کل بهره برداران ۱۹ سامان عرفی (اعم از چپریمه، آق بندکرد، احمدچه و پرسیمان، اینچه برون، پشه لر، چوپانجیق، حاجی قوشان، حال دردی، خیرخواجه ۱، اوخی تپه، سمبلی گوگجه، قاچاق

مورد سنجش و ارزیابی قرار گرفتند. برای اندازه‌گیری روایی پرسشنامه از نظرات تخصصی کارشناسان علوم اجتماعی و منابع طبیعی بهره گرفته شد. برای تعیین پایایی یک مطالعه راهنما با ۳۰ نفر انجام شد که نتایج آن در جدول ۱ ارائه شده است. پس از جمع‌آوری و دسته‌بندی داده‌ها، از آمار توصیفی به‌منظور دسته‌بندی گروه‌های آزمودنی از نظر صفات مختلف و توصیف ویژگی‌های جامعه آماری در جدولهای توزیع فراوانی استفاده شده است. در تحلیل استنباطی نیز از ضریب همبستگی پیرسون، اسپیرمن و من‌ویتنی یو تست استفاده گردید.

ارزش عددی ۳، مخالفم (با ارزش عددی ۲) و خیلی مخالفم (با ارزش عددی ۱) مورد سنجش قرار گرفت (Golshiri- Esfahani et al., 2009). برای بررسی و سنجش میزان مشارکت بهره‌برداران با یک شاخص محقق ساخته مبتنی بر مطالعات گذشته و همچنین انجام مصاحبه و مشاهده در منطقه، از ۱۱ سؤال در دو بخش احیایی (با ۶ سؤال) و اصلاحی (با ۵ سؤال) استفاده شده است. به‌طوری‌که هریک بر اساس مقیاس پنج گزینه‌ای طیف لیکرت شامل خیلی زیاد (با ارزش عددی ۵)، زیاد (با ارزش عددی ۴)، متوسط (با ارزش عددی ۳)، کم (با ارزش عددی ۲) و خیلی کم (با ارزش عددی ۱)

جدول ۱- نتایج حاصل از ضریب آلفای کرونباخ شاخص‌های مورد استفاده

شاخص	ابعاد	تعداد گویه‌ها	مقدار ضریب آلفای کرونباخ
انسجام اجتماعی	گرایش	۱۵	۰/۷۵۲
	تعامل	۱۲	۰/۷۵۸
	نزاع	۸	۰/۸۱۱
	انسجام اجتماعی	۳۵	۰/۸۲۸
مشارکت	اصلاح	۵	۰/۸۲۷
	احیاء	۶	۰/۷۳۲
	مشارکت	۱۱	۰/۸۶۳

نتایج

مورد مطالعه بی‌سواد و یا سواد در حد ابتدایی و راهنمایی داشتند. ۶۵/۷ درصد از آنها با بیشترین فراوانی به دامداری و ۳۴/۳ درصد نیز علاوه بر دامداری به کشاورزی نیز مشغول بوده‌اند. بر اساس یافته‌های به‌دست آمده، متوسط دام تحت اختیار بهره‌برداران مورد مطالعه ۱۳۹/۱۹ رأس بوده که ۲۳/۳ درصد از آنها دارای بیش از ۳۰ سال تجربه و سابقه در فعالیت‌های دامداری و گله‌داری بوده‌اند. یافته‌ها حکایت از آن دارد که متوسط زمین کشاورزی (دیم و آبی) تحت اختیار افراد مورد مطالعه ۲/۳۶ هکتار بوده است.

با توجه به نتایج ارائه شده در جدول ۲، ۵۰ درصد از پاسخگویان با بیشترین فراوانی در رده سنی ۳۵ تا ۵۰ سال و ۵/۷ درصد از آنها نیز با کمترین فراوانی سنی بیشتر از ۶۵ سال داشته‌اند. همچنین میانگین سنی در بین پاسخگویان ۴۷/۳۳ سال بوده است که جوان‌ترین فرد ۲۶ سال و مسن‌ترین آنها ۷۰ سال داشته است. به‌طوری‌که ۴۰/۵ درصد از افراد مورد مطالعه با بیشترین فراوانی ۳ تا ۴ نفر تحت تکفل خود دارند. یافته‌ها نشان داد که حدود ۶۰ درصد از افراد

جدول ۲- توزیع فراوانی ویژگی‌های فردی پاسخگویان

درصد	فراوانی	طبقه‌بندی متغیرها
توزیع فراوانی		
وضعیت سنی پاسخگویان (سال)		
۱۴/۳	۳۰	۳۵>
۵۰	۱۰۵	۳۵-۵۰
۳۰	۶۳	۵۱-۶۵
۵/۷	۱۲	۶۵<
وضعیت افراد تحت تکفل پاسخگویان (نفر)		
۱۳/۸	۲۹	صفر
۱۴/۳	۳۰	۱-۲
۴۰/۵	۸۵	۳-۴
۳۱/۴	۶۶	۵-۶
وضعیت تحصیلی پاسخگویان (مقطع)		
۱۵/۲	۳۲	بی‌سواد
۱۲/۴	۲۶	ابتدایی
۳۲/۹	۶۹	راهنمایی
۲۸/۶	۶۰	متوسطه
۶/۲	۱۳	فوق دیپلم
۴/۸	۱۰	لیسانس
وضعیت شغلی پاسخگویان		
۶۵/۷	۱۳۸	دامدار
۳۴/۳	۷۲	دامدار-کشاورز
وضعیت تعداد دام پاسخگویان (رأس)		
۳۲/۹	۶۹	۱۰۰>
۳۵/۷	۷۵	۱۰۰-۱۵۰
۱۳/۸	۲۹	۱۵۱-۲۰۰
۱۷/۶	۳۷	۲۰۰<
وضعیت سابقه دامداری پاسخگویان (سال)		
۶/۲	۱۳	۱۰>
۱۹/۵	۴۱	۱۰-۱۵
۲۱/۰	۴۴	۱۶-۲۰

توزیع فراوانی		طبقه‌بندی متغیرها
درصد	فراوانی	
۱۰/۰	۲۱	۲۱-۲۵
۲۰/۰	۴۲	۲۶-۳۰
۲۳/۳	۴۹	۳۰<
وضعیت میزان اراضی کشاورزی پاسخگویان (هکتار)		
۶۳/۸	۱۳۴	صفر
۲۰/۵	۴۳	۵>
۱۱/۴	۲۴	۵-۱۰
۴/۳	۹	۱۰<

به‌دست آمده، به ترتیب بُعد تعامل با میانگین ۳/۷۵ بیشترین تأثیر و بُعد نزاع با میانگین ۳/۳۷ کمترین میزان تأثیر را در انسجام اجتماعی بهره‌برداران داشته است.

در جدول ۴ نیز نظرات پاسخگویان در زمینه ابعاد مشارکت در فعالیت‌های احیایی و اصلاحی مورد مقایسه قرار گرفته است. یافته‌ها حکایت از آن دارد که بهره‌برداران در فعالیت‌های احیایی نسبت به عملیات اصلاحی در طرح‌های مرتعداری بیشتر مشارکت داشته‌اند.

برای اولویت‌بندی ابعاد انسجام اجتماعی و مشارکت در بین بهره‌برداران، جمع امتیاز گویه‌های مربوط به هر یک از ابعاد انسجام اجتماعی و مشارکت به‌عنوان امتیاز آن بُعد محاسبه گردید. از آنجا که تعداد گویه‌های هر یک از ابعاد با یکدیگر برابر نبودند، به‌منظور قابل مقایسه کردن آنها با یکدیگر، از ترکیب خطی غیر وزن‌دار استفاده شد (Moayeri *et al.*, 2015). جدول ۳ نیز میزان تأثیر ابعاد انسجام اجتماعی را در بین بهره‌برداران مورد مطالعه نشان می‌دهد. طبق نتایج

جدول ۳- طبقه‌بندی ابعاد انسجام اجتماعی

رتبه	انحراف معیار	ترکیب خطی غیروزن‌دار	ابعاد انسجام اجتماعی
۲	۰/۳۱	۳/۵۷	گرایش
۱	۰/۴۳	۳/۷۵	تعامل
۳	۰/۶۶	۳/۳۷	نزاع

جدول ۴- اولویت‌بندی ابعاد مشارکت

اولویت	انحراف معیار	ترکیب خطی غیروزن‌دار	ابعاد مشارکت
۲	۰/۸۸	۲/۸۱	حفاظت
۱	۰/۷۱	۳/۰۵	احیاء

میزان تحصیلات پاسخگویان رابطه منفی و معنی‌داری در سطح ۹۹ درصد اطمینان دیده شده است. با توجه به نتایج به‌دست آمده می‌توان بیان کرد که متغیر میزان درآمد حاصل از دامداری قوی‌ترین رابطه معنی‌داری را با انسجام اجتماعی داشته است. این در حالی است که بین انسجام اجتماعی با متغیرهایی همانند تعداد افراد تحت تکفل، تعداد دام و میزان اراضی کشاورزی در اختیار پاسخگویان، هیچگونه رابطه معنی‌داری یافت نشد.

به‌منظور بررسی رابطه بین متغیرهای تحقیق با توجه به مقیاس هریک، اقدام به محاسبه ضریب همبستگی اسپیرمن بین آنها و بررسی سطوح معنی‌داری گردید. بر اساس نتایج ارائه شده در جدول ۵، بین انسجام اجتماعی با متغیرهای تعداد شاغلان در خانواده، میزان درآمد حاصل از دامداری، سن و سابقه کشاورزی پاسخگویان در سطح ۹۹ درصد اطمینان و با متغیر سابقه دامداری در سطح ۹۵ درصد اطمینان رابطه مثبت و معنی‌داری وجود دارد. از سویی بین انسجام اجتماعی با

جدول ۵- میزان همبستگی انسجام اجتماعی با ویژگی‌های فردی

متغیرها	نوع ضریب همبستگی	ضریب همبستگی	سطح معنی‌داری
سن	اسپیرمن	۰/۴۳۵	۰/۰۰۶***
تعداد افراد تحت تکفل	اسپیرمن	۰/۰۰۴	۰/۹۵۸
تعداد شاغلان در خانواده	اسپیرمن	۰/۴۹۳	۰/۰۰۴***
سطح تحصیلات	اسپیرمن	-۰/۲۳۷	۰/۰۰۰***
تعداد دام	اسپیرمن	-۰/۰۶۳	۰/۳۶۹
سابقه دامداری	اسپیرمن	۰/۱۱۴	۰/۰۳۹*
میزان درآمد حاصل از دامداری	اسپیرمن	۰/۶۷۹	۰/۰۰۰***
میزان اراضی زراعی	اسپیرمن	-۰/۰۴۰	۰/۶۶۴
سابقه کشاورزی	اسپیرمن	۰/۳۰۰	۰/۰۰۰***

***: در سطح ۹۹ درصد اطمینان

**: در سطح ۹۵ درصد اطمینان

متغیرها هیچگونه رابطه معنی‌داری یافت نشد. همچنین یافته‌ها گویای آن است که بین انسجام اجتماعی و میزان مشارکت بهره‌برداران در فعالیت‌های احیایی و اصلاحی طرح‌های مرتع‌داری، در سطح اطمینان ۹۹ درصد اطمینان رابطه مثبت قوی و معنی‌داری وجود دارد. ضمن اینکه انسجام اجتماعی رابطه قوی‌تری با مشارکت بهره‌برداران در فعالیت‌های احیایی داشته است (جدول ۷). همان‌طور که نتایج نشان می‌دهد بین ابعاد مشارکت نیز ارتباط مثبت قوی و معنی‌داری وجود دارد.

نتایج به‌دست آمده در جدول ۶ گویای آن است که بین میزان مشارکت با متغیرهای سن، تحصیلات و سابقه دامداری در افراد مورد مطالعه در سطح ۹۹ درصد اطمینان رابطه مثبت و معنی‌داری وجود داشت. یافته‌ها حکایت از آن دارد که بین میزان مشارکت با متغیرهایی از جمله تعداد افراد تحت تکفل و تعداد دام در سطح ۹۹ درصد اطمینان و با متغیر سابقه کشاورزی در سطح ۹۵ درصد اطمینان رابطه منفی و معنی‌داری وجود داشت. همان‌طور که یافته‌ها نشان می‌دهد متغیر تعداد دام قوی‌ترین رابطه معنی‌داری با میزان مشارکت داشته است. این در حالی است که بین میزان مشارکت و سایر

جدول ۶- میزان همبستگی مشارکت با ویژگی‌های فردی

متغیرها	نوع ضریب همبستگی	ضریب همبستگی	سطح معنی‌داری
سن	اسپیرمن	۰/۲۴۶	۰/۰۰۰**
تعداد افراد تحت تکفل	اسپیرمن	-۰/۲۳۸	۰/۰۰۱**
تعداد شاغلان در خانواده	اسپیرمن	۰/۰۴۸	۰/۴۹۰
سطح تحصیلات	اسپیرمن	۰/۲۲۹	۰/۰۰۱**
تعداد دام	اسپیرمن	-۰/۳۵۸	۰/۰۰۰**
سابقه دامداری	اسپیرمن	۰/۲۳۷	۰/۰۰۱**
میزان درآمد حاصل از دامداری	اسپیرمن	۰/۱۱۶	۰/۰۹۳
میزان اراضی زراعی	اسپیرمن	۰/۱۳۴	۰/۰۵۷
سابقه کشاورزی	اسپیرمن	-۰/۱۴۵	۰/۰۳۶*

** در سطح ۹۵ درصد اطمینان ** در سطح ۹۹ درصد اطمینان

جدول ۷- ماتریس همبستگی بین انسجام اجتماعی و ابعاد مشارکت

نوع متغیر	(۱)	(۲)	(۳)	(۴)
انسجام اجتماعی (۱)	۱	۰/۳۷۷**	۰/۵۸۴**	۰/۷۴۴**
اصلاح (۲)		۱	۰/۵۱۵**	۰/۸۰۳**
احیاء (۳)			۱	۰/۹۲۰**
مشارکت (۴)				۱

** در سطح ۹۵ درصد اطمینان ** در سطح ۹۹ درصد اطمینان

جدول ۸- مقایسه انسجام اجتماعی در گروه‌های وضعیت نظام بهره‌برداری از مرتع

نوع متغیر	نوع نظام بهره‌برداری	میانگین رتبه‌ای	من ویتنی یو تست ۱	سطح معنی‌داری
وضعیت نظام بهره‌برداری از مرتع	عشایری	۱۰۹/۹۲	۲۰۵۸/۵۰۰	۰/۰۳۰*
	روستایی	۱۰۱/۴۱		

U Mann Whitney - ** در سطح ۹۵ درصد اطمینان ** در سطح ۹۹ درصد اطمینان

همان طور که نتایج ارائه شده در جدول ۹ نشان می‌دهد، میزان مشارکت بهره‌برداران بر اساس وضعیت نظام بهره‌برداری آنها از مراتع (یعنی عشایری و روستایی) هیچگونه تفاوت معنی‌داری با هم نداشت. به بیان دیگر، میزان مشارکت در بین بهره‌برداران عشایری و روستایی هیچگونه تفاوت معنی‌داری با یکدیگر نداشتند.

برای بررسی تفاوت معنی‌داری انسجام اجتماعی و میزان مشارکت در بین نظام‌های بهره‌برداری روستایی و عشایری، از آزمون من ویتنی‌یو تست استفاده شده است. نتایج ارائه شده در جدول ۸ نشان از تفاوت معنی‌دار انسجام اجتماعی در بین بهره‌برداران عشایری و روستایی دارد. به بیان دیگر، بهره‌برداران عشایری نسبت به بهره‌برداران روستایی در سطح ۹۵ درصد اطمینان انسجام اجتماعی بالاتری داشته‌اند.

جدول ۹- مقایسه میزان مشارکت در گروه‌های وضعیت نظام بهره‌برداری از مرتع

نوع متغیر	نوع نظام بهره‌برداری	میانگین رتبه‌ای	من ویتنی‌یو تست 1	سطح معنی‌داری
وضعیت نظام بهره‌برداری از مرتع	عشایری	۱۰۸/۵۵	۵۱۹۶/۰۰۰	۰/۴۸۳
	روستایی	۱۰۲/۶۷		

U Mann Whitney - ۹۵ درصد اطمینان **؛ در سطح ۹۹ درصد اطمینان ***

بحث

۶۰ درصد پاسخگویان بی‌سواد و یا سواد کمتری از مقطع متوسطه داشته‌اند که نشان از سطح سواد پایین در بین آنهاست. بر اساس یافته به‌دست‌آمده، بهره‌برداران فقط به دامداری و یا در کنار دامداری به کشاورزی مشغول بودند. این امر گویای آن است که دامداری و کشاورزی به‌عنوان دو منبع مهم و اساسی درآمدی و تأمین معیشت بهره‌برداران در منطقه مورد مطالعه بوده است. آنچه نتایج تحقیق نشان داد یک سوم پاسخگویان یعنی ۳۲/۹ درصد از آنها کمتر از ۱۰۰ رأس دام داشته و متوسط سابقه دامداری در بین آنها ۲۵/۳۹ سال بوده است که این امر نشان از سابقه زیاد بهره‌برداران به دامداری است. همان‌طور که نتایج نشان داد، ۶۳/۸ درصد از پاسخگویان هیچگونه زمین زراعی نداشته که این امر گویای آن است که اغلب بهره‌برداران به دامداری و گلهداری مشغول و تأمین معیشت می‌کنند.

یافته‌های حاصل از تحقیق گویای آن است که بین انسجام اجتماعی با متغیر تعداد شاغلان در خانواده در سطح ۹۹ درصد اطمینان رابطه مثبت و معنی‌داری وجود دارد. Farahmand و همکاران (۲۰۰۵) نیز در نتایج تحقیقات‌شان

همان‌طور که اشاره شد انسجام اجتماعی مجموعه‌ای از عوامل و عناصر است که امکان ارتباط، اعتماد، تعلق و پیوستگی افراد یک اجتماع را در ابعاد مختلف فراهم و استحکام و ثبات و تداوم آن را در طول زمان میسر می‌کند (Farahmand et al., 2005). بر همین اساس، آکاوی تأثیر انسجام اجتماعی در میزان مشارکت افراد می‌تواند بسیار حائز اهمیت باشد. بنابراین، حضور بهره‌برداران در عرصه‌های مرتعی به‌عنوان یکی از ارکان اساسی مدیریت مراتع، می‌تواند با مشارکت و همکاری آنها نقش به‌سزایی در اجرای موفق پروژه‌ها و طرح‌های مرتع‌داری داشته باشد. بنابراین با توجه به نتایج به‌دست‌آمده از داده‌های جمع‌آوری شده، به بحث هر یک از آنها پرداخته شده است. نتایج حاصل از سن پاسخگویان نشان داد که متوسط سنی آنها ۴۷/۳۳ سال بوده است که نشان از بالا بودن سن در بین آنهاست. با توجه به نتایج به‌دست‌آمده، ۷۱/۹ درصد افراد مورد مطالعه، بیشتر از سه نفر تحت تکفل داشته‌اند. به‌طوری‌که متوسط تعداد افراد تحت تکفل در بین پاسخگویان ۳/۳۰ نفر بوده است. همچنین

با افزایش سطح تحصیلات افراد، شاهد افزایش میزان انسجام اجتماعی در بین آنها خواهیم بود. یافته‌های حاصل از تحقیق نشان داد که بین انسجام اجتماعی با متغیرهای تعداد افراد تحت تکفل، تعداد دام و میزان اراضی کشاورزی در اختیار پاسخگویان، هیچگونه رابطه معنی‌داری وجود نداشت. Navabakhsh و همکاران (۲۰۱۱) به این نتیجه رسیده‌اند که زیاد بودن تعداد اعضای خانواده‌ها تأثیر معنی‌دار منفی بر روی میزان انسجام اجتماعی داشته است. به طوری که $Ng' an g' a$ و همکاران (۲۰۱۶) نیز در نتایج مطالعاتشان تعداد دام تحت تملک دامداران و گله‌داران را در میزان انسجام اجتماعی تأثیرگذار دانسته‌اند که نتایج به دست آمده از تحقیق با آن همسو نمی‌باشد. همچنین انسجام اجتماعی در بهره‌برداران نظام عشایری نسبت به بهره‌برداران نظام روستایی با ۹۹ درصد اطمینان بیشتر بوده است. سبک زندگی در بهره‌برداران عشایری و پیشینه قبیله‌ای آنها و همچنین همکاری و تعاونی که در بین آنها به صورت خودجوش در زمینه‌های مختلف اعم از بریائی چادرها، جرای دام، تولید فراورده‌های دامی و همچنین بازاریابی محصولات می‌تواند از دلایل اصلی انسجام اجتماعی بیشتر بهره‌برداران عشایری نسبت به بهره‌برداران روستایی باشد. نتایج به دست آمده از تحقیق نشان می‌دهد که بین میزان مشارکت بهره‌برداران با سن آنها رابطه مثبت و معنی‌داری وجود دارد. این بدان معنی است که هر چه میزان سن افراد بالاتر رفته، میزان مشارکت آنها در طرح‌های مرتع‌داری بیشتر شده است. تجربه بیشتر، ارتباط بیشتر آنها با کارشناسان دستگاه‌های ذیربط، درک اهمیت دامداری و گله‌داری و وابستگی شغلی بیشتر به مراتع، از جمله دلایلی است که میزان مشارکت در بهره‌برداران مسن‌تر نسبت به جوان‌ترها بیشتر بوده است. این یافته با نتایج به دست آمده از مطالعات Lashgarara و همکاران (۲۰۱۵)، Farahmand و همکاران (۲۰۰۵) و Bagdi (۲۰۰۵) همسو می‌باشد. آنان نیز معتقدند که با افزایش سن افراد، میزان مشارکت آنها کاهش می‌یابد و بعکس. Zanela و همکاران (۲۰۱۴) و Jalali و Karami (۲۰۰۶) در تحقیقاتشان به این نتیجه رسیده‌اند که بین میزان مشارکت و سن افراد هیچگونه رابطه معنی‌داری

بیان کرده‌اند که دارا بودن شغل در خانواده‌ها می‌تواند در انسجام اجتماعی تأثیر زیادی داشته باشد. از سویی Christoforou (۲۰۰۵) بیان کرده است که وضعیت شغلی در خانوار نقش مهمی در میزان انسجام اجتماعی دارد. با توجه به نتایج به دست آمده از تحقیق، بین انسجام اجتماعی با متغیر میزان درآمد در خانوار در سطح ۹۹ درصد اطمینان رابطه مثبت و معنی‌داری وجود دارد. این یافته با نتایج به دست آمده از تحقیقات Narayan و Pritchett (۱۹۹۹) و Chuang و همکاران (۲۰۱۳) همخوانی دارد. آنان معتقدند که درآمد خانوارها با انسجام اجتماعی و کنش جمعی رابطه مثبت و معنی‌داری دارد. Rajulton و همکاران (۲۰۰۷) و Coburn (۲۰۰۰) نیز در نتایج تحقیقاتشان اذعان کرده‌اند که سطوح درآمدی متفاوت در خانوارها می‌تواند در میزان انسجام اجتماعی تأثیر داشته باشد. آنچه که نتایج تحقیق نشان داد بین انسجام اجتماعی با سن پاسخگویان در سطح ۹۹ درصد اطمینان رابطه مثبت و معنی‌داری وجود دارد. این یافته با نتایج به دست آمده از تحقیقات Farahmand و همکاران (۲۰۱۵)، Christoforou (۲۰۰۵) و Chuang و همکاران (۲۰۱۳) همسو می‌باشد. به بیان دیگر، هر چه سن پاسخگویان بیشتر شده است، انسجام اجتماعی نیز افزایش پیدا کرده است. همچنین نتایج نشان داد، بین انسجام اجتماعی با متغیر سابقه کشاورزی بهره‌برداران در سطح ۹۹ درصد اطمینان و با متغیر سابقه دامداری بهره‌برداران در سطح ۹۵ درصد اطمینان رابطه مثبت و معنی‌داری وجود دارد. از این رو با بالا رفتن سن، بهره‌برداران ضمن کسب تجربیات در زمینه‌های مختلف دام و مرتع، از نفوذ اجتماعی بیشتری در بین دامداران برخوردار می‌شوند که این امر می‌تواند تأثیر به‌سزایی در انسجام مضاعف آنها داشته باشد. با توجه به نتایج به دست آمده، بین انسجام اجتماعی با میزان تحصیلات پاسخگویان رابطه منفی و معنی‌داری در سطح ۹۹ درصد اطمینان وجود داشته است. این یافته با نتایج به دست آمده از تحقیقات Chuang و همکاران (۲۰۱۳) همسو نیست. آنان معتقدند که با بالا رفتن سطح تحصیلی، میزان انسجام اجتماعی نیز بیشتر خواهد شد. Niazi (۲۰۱۱) و Acket و همکاران (۲۰۱۱) نیز بیان می‌کنند که

وجود ندارد. نتایج حکایت از آن دارد که بین میزان مشارکت و سطح تحصیلات افراد مورد مطالعه در سطح ۹۹ درصد رابطه مثبت و معنی داری وجود دارد. به طوری که این یافته را نتایج تحقیقات زیادی مانند Lashgarara و همکاران (۲۰۱۵)، Shariati و همکاران (۲۰۰۵)، Jalali و Karami (۲۰۰۶)، Krause و همکاران (۲۰۱۳) و Zanella و همکاران (۲۰۱۴) مورد تأیید قرار داده‌اند. Hematzadeh و Khalighi (۲۰۰۶) در نتایج مطالعاتشان به عدم ارتباط معنی دار بین میزان مشارکت و سطح تحصیلات اشاره کرده‌اند. آنچه که یافته‌ها نشان می‌دهد، ارتباط منفی و معنی داری بین میزان مشارکت و تعداد افراد تحت تکفل (اعضای خانوار) وجود دارد. عدم علاقه‌مندی فرزندان به شغل گله‌داری و ترجیح دادن مشاغل فصلی به دامداری، باعث شده است خانواده‌ها هر چند با تعداد افراد تکفل بیشتر نتوانند مشارکت حداکثری در فعالیت‌های احیایی و اصلاحی مراتع داشته باشند. این یافته با نتایج تحقیقات Bagdi (۲۰۰۵) و Jalali و Karami (۲۰۰۶) همخوانی دارد. آنان معتقدند که هر چه تعداد افراد خانوار بیشتر می‌شود، میزان مشارکت نیز بیشتر خواهد شد. یافته‌ها حکایت از آن دارد که بین میزان مشارکت با متغیر تعداد دام تحت اختیار دامداران رابطه منفی و معنی داری و با سابقه دامداری رابطه مثبت و معنی داری وجود دارد. بهره‌برداران با تعداد دام بیشتر به دلیل سطح درآمدی و مالی بیشتر، وابستگی کمتری به فعالیت‌های احیایی و اصلاحی مراتع توسط سازمان‌های دولتی داشته و با هزینه‌کرد شخصی سعی در پایداری سامان عرفی‌شان دارند. از سویی، بهره‌برداران با تعداد دام کمتر وابستگی بیشتری به هزینه‌کرد دولت در احیاء و اصلاح مراتع‌شان دارند. همچنین دامداران با تجربه بالا، ضمن درک بیشتر اهمیت مراتع در زندگی و معیشت‌شان، با کارشناسان دستگاه‌های ذیربط آشنا شده و طی سالیان متمادی و ارتباطات مستمر، کسب تجربه نموده و سعی در مدیریت خودجوش مراتع‌شان را دارند. این یافته با نتایج تحقیقات Lashgarara و همکاران (۲۰۱۵)، Lubell و همکاران (۲۰۱۳) و Jalali و Karami (۲۰۰۶) همسو می‌باشد. یافته‌ها گویای آن بود که بین میزان مشارکت بهره‌برداران با متغیر

سابقه کشاورزی در سطح ۹۵ درصد اطمینان رابطه منفی و معنی داری وجود دارد. این یافته می‌تواند نشان از آن داشته باشد، کسانی که کشاورزی دارند، احتمالاً مرتع‌داری برای آنها در درجه بعدی اهمیت قرار می‌گیرد. ضمن اینکه بین میزان مشارکت و متغیرهای تعداد شاغلان در خانواده، میزان درآمد حاصل از دامداری و میزان اراضی زراعی هیچگونه رابطه معنی داری یافت نشد. البته همگن بودن افراد مطالعه از نظر متغیرهای یادشده می‌تواند یکی از دلایل اصلی یافته به‌دست‌آمده باشد. این یافته با نتایج تحقیقات Zanella و همکاران (۲۰۱۴) نیز همسو می‌باشد. آنان نیز به عدم رابطه معنی دار بین میزان مشارکت و میزان درآمد خانوار در تحقیقاتشان اشاره کرده‌اند. از سویی، میزان مشارکت در بین بهره‌برداران عشایری و روستایی هیچگونه تفاوت معنی داری با یکدیگر نداشتند. با توجه به اینکه تحقیقات مختلفی چه به‌صورت نظری و چه به‌صورت تجربی بر وجود نوعی رابطه متعامل بین دو متغیر انسجام اجتماعی گواهی می‌دهند. بنابراین در هر جامعه‌ای باید حداقلی از وحدت در زمینه ارزش‌ها و هنجارهای اجتماعی وجود داشته باشد تا هم‌نوایی و مشارکت بین افراد جامعه به وجود آید. یافته‌های به‌دست‌آمده از تحقیق نیز گویای آن است که بین انسجام اجتماعی و ابعاد میزان مشارکت بهره‌برداران در فعالیت‌های احیایی و اصلاحی طرح‌ها رابطه مثبت و معنی داری وجود دارد. این یافته را نتایج تحقیقات زیادی از جمله Esman و Uphoff (۱۹۸۴)، Golshiri-Esfahani و همکاران (۲۰۰۹)، Azkia و Ghaffari (۲۰۰۱)، Farahmand و همکاران (۲۰۰۵)، Jumbe و Angelsen (۲۰۰۷)، Cradock و همکاران (۲۰۰۸) و Letki (۲۰۰۹) و Prayitno و همکاران (۲۰۱۴) مورد تأیید قرار داده‌اند. Schmeets و Te-Riele (۲۰۱۰) در مطالعاتشان بیان کرده‌اند که با افزایش انسجام اجتماعی، میزان مشارکت در بین مردم نیز بیشتر خواهد شد. این یافته، گویای آن است که هرچه میزان تعامل و گرایش در بین بهره‌برداران بیشتر شود در مقابل میزان نزاع در بین آنها کمتر باشد. در نهایت میزان انسجام اجتماعی در آنها بالاتر رفته و این باعث همکاری و مشارکت بیشتر آنها در برنامه‌های

طرح‌ها، زمینه اشتغال‌زایی را برای جمعی از روستاییان و بهره‌برداران حتی به صورت فصلی و پاره‌وقت فراهم کند؛ زیرا این امر می‌تواند نقش مهمی در مدیریت مشارکتی داشته باشد. با توجه به یافته‌های تحقیق، با افزایش سن بهره‌برداران سوابق و تجربه آنها در امر دامداری و کشاورزی بیشتر شده است. از سویی این امر تأثیر مثبتی بر انسجام اجتماعی داشته است. از این رو علاوه بر تقویت این ارتباطات، توصیه می‌گردد دلایل انسجام اجتماعی کمتر را در جوان‌ترها از طریق تحقیقات مختلف مورد ارزیابی و جستجو قرار داد. با توجه به تأثیرگذاری برگزاری دوره‌های آموزشی ترویجی و شرکت کردن بهره‌برداران در آنها، پیشنهاد می‌گردد در راستای اولویت‌های موضوعی در منطقه، دوره‌های کاربردی در جهت بالا بردن دانش و آگاهی بهره‌برداران در سیاست‌گذاری‌ها آینده سازمان‌های ذیربط در نظر گرفته شود.

منابع مورد استفاده

- Acket, S., Borsenberger, M., Dickes, P. and Sarracino, F., 2011. Measuring and validating social cohesion: a bottom-up approach, fonds national de la recherche, CEPS/Instead Working Paper, 8:1-31.
- Ahmadi, F., Heydari, Q. and Shafiee, F., 2018. Social and economic factors affecting the willingness of ranchers to participate in rangelands rehabilitation and restoration projects (Case study: Dehgolan Rangelands). Iranian Journal of researches of Rangelands and Desert, 25(1):102-115.
- Akhtar-Mohagheghi, M., 2004. Social capital. Tehran press. 123p.
- Arnold, J. S. and Maria, F. G., 2007. Building social capital through participatory research: an analysis of collaboration on tohono o'odham tribal rangelands in Arizona. Journal of Society and Natural Resources, 20:481-495.
- Azkia, M. and Ghaffari, G. H. R., 2001. The relationship between social cohesion and social participation organized in rural villagers areas Khashan Township. Journal of Agricultural Economics and Development, 9(36): 175-205.
- Bagdi, G., 2005. People participation in soil and water conservation through watershed approach, Indian International Book Distributing (IBDs). 311p.
- Christoforou, A., 2005. On the determinants of social capital in Greece compared to countries of the European Union, FEEM working paper, No. 68.05,

احیایی و اصلاحی مراتع قشلاقی خواهد شد. ذکر این نکته مفید است که طرح مرتع‌داری متعلق به تعدادی از مرتع‌داران (عشایری یا روستایی) می‌باشد، بنابراین یک طرح گروهی محسوب می‌شود که باید با همکاری و مشارکت آنان به سرانجام برسد. دیدگاه‌های موجود نیز بر اهمیت انسجام اجتماعی به‌عنوان خمیرمایه کنش جمعی تأکید دارند، به طوری که بدون آن، انجام فعالیت‌های جمعی و همکاری گروهی با مشکل جدی روبه‌رو می‌گردد. ماهیت عملیات احیایی و اصلاحی پیش‌بینی شده در طرح‌های مرتع‌داری مانند تولید نهال، بونه‌کاری، انجام قرق، بذریاشی، احداث آبشخور دام و مانند آن نیز به صورتی است که با مشارکت بهره‌برداران به سرانجام می‌رسد. بنابراین، یافته این تحقیق مبنی بر وجود ارتباط مثبت و معنی‌دار بین میزان انسجام اجتماعی و ابعاد مشارکت بهره‌برداران در فعالیت‌های احیایی و اصلاحی طرح‌های مرتع‌داری، تأییدکننده همین موضوع می‌باشد. در یک نتیجه‌گیری کلی می‌توان گفت که نتایج حاصل از این تحقیق می‌تواند به‌عنوان الگو و راهنمایی عملی برای برنامه‌ریزی‌های مسئولان استان در جهت بهره‌گیری از انسجام اجتماعی در مشارکت حداکثری بهره‌برداران در اجرای موفق فعالیت‌های احیایی و اصلاحی طرح‌های مرتع‌داری مورد توجه و تأکید قرار گیرد. با توجه به ارتباط مثبت و معنی‌دار انسجام اجتماعی و ابعاد مشارکت بهره‌برداران در اجرای فعالیت‌های احیایی و اصلاحی طرح‌های مرتع‌داری، پیشنهاد می‌گردد سازمان‌ها و ادارات ذیربط مانند ادارات منابع طبیعی و آبخیزداری استان‌ها از این توانمندی برای مشارکت حداکثری جوامع محلی در اجرای موفق طرح‌های احیایی و اصلاحی خود در عرصه‌های مرتعی بهره‌لازم را ببرند. به بیان دیگر، بررسی انسجام اجتماعی می‌تواند منجر به تهیه طرح‌های مرتع‌داری واقع‌گرایانه‌تر شود. تعداد شاغلان در خانواده و درآمد بالا از جمله متغیرهایی بود که با انسجام اجتماعی ارتباط مثبت و معنی‌داری داشت. بنابراین به مسئولان و کارشناسان مرتبط توصیه می‌گردد از طریق بازبینی و ارزیابی دوباره طرح‌های مرتع‌داری و شناسایی توانمندی‌ها و ظرفیت‌های بالقوه شغلی آنها، ضمن رفع نواقص قبلی

- participation of pastoralists in range management plans. Urmia Township. *Journal of Watershed Management and Rangeland*, 68 (1): 35-46.
- Letki, N., 2008. Does diversity erode social cohesion? Social capital and race in British neighborhoods. *Journal of Political Studies*, 56(1):99-26.
 - Lubell, M. N., Cutts, B. B., Roche, L. M., Hamilton, M., Derner, J. D., Kachergis, E. and Tate, K. W., 2013. Conservation program participation and adaptive rangeland decision-making. *Journal of Rangeland Ecology and Management*, 66(6):609-620.
 - Moayeri, M. H., Abedi-Sarvestani, A., Shahraki, M. R. and Kooseh-Gharavi, Y. M., 2015. Analysis of relationship between participation and forest rural development (case study: forestry cooperatives in Golestan province), *Iranian Journal of Forest*, 7(2):137-150.
 - Narayan, D. and Pritchett, L., 1999. Cents and sociability: household income and social capital in rural Tanzania. *Journal of Economic Development and Cultural Change*, 47(4): 871-897.
 - Navabakhsh, M., Nazari, J. and Idri, N. A., 2009. Explain of sociological factors affecting on social cohesion among villagers. Case study: Ilam province. *Journal of Social Science*, 3(7): 1-20.
 - Ng' An, G., A. S. K., Bulte, E. H., Giller, K. E., Ndiwa, N. N., Kifugo, S. C., McIntire, J. M., Herrero, M. and Rufino, M. C., 2016. Livestock wealth and social capital as insurance against climate risk: A case study of Samburu County in Kenya, *Journal of Agricultural Systems*, 146:44-54.
 - Niazi, M., 2011. Explain the relationship between education and social cohesion and national citizens. *Journal of Nation Studies*, 12(4): 31-50.
 - Papzan, A. H. and Afsharzadeh, N., 2010. Native mechanisms in range management of Kalhor tribe's nomads. *Iranian Journal of Range and Desert Research*, 17 (3): 476-488.
 - Prayitno, G., Matsushima, K., Jeong, H. and Kobayashi, K., 2014. Social capital and migration in rural area development, *Journal of Procedia Environmental Sciences*, 20:543-552.
 - Rajulton, F., Ravanera, Z. R. and Beaujot, R., 2007. Measuring social cohesion: an experiment using the Canadian national survey of giving, volunteering, and participating. *Journal of Social Indicators and Research*, 80: 461-492.
 - Schmeets, H. and Te-Riele, S., 2010. A decline of social cohesion in the Netherlands? Participation and trust, 1997-2010. Paper presented at the International Conference on Social Cohesion and Development Paris, 20 January 2010, 1-20.
 - Fondazione enrico Mattei, Milano.
 - Chuang, Y. C., Chuang, K. Y. and Yang, T. H., 2013. Social cohesion matters in health, *International Journal for Equity in Health*, 87:1-12: <http://www.equityhealthj.com/content/12/1/87>
 - Coburn, D., 2000. Income inequality, social cohesion and the health status of populations: the role of neo-liberalism, *Journal of Social Science and Medicine*, 51: 135-146.
 - Cradock, A. L., Kawachi, L., Colditz, G. A., Gortmaker, S. L. and Buka, S. L., 2009. Neighborhood social cohesion and youth participation in physical activity in Chicago. *Journal of Social Science and Medicine*, 68(3):427-435.
 - Dempsey, N., Bramley, G., Power, S. and Brown, C., 2009. The social dimension of sustainable development: defining urban social sustainability. *Journal of Sustainable Development*, 19(5):289-300.
 - Esman, M. and Uphoff, N., 1984. Local organization intermediaries in rural development, London: Cornell University Press.
 - Farahmand, M., Saidimadani, S. M. and Sahandikhelifekandi, M., 2005. Comparative study of social cohesion between ethnic Azeris and Kurds, Case study: Sanandaj and Tabriz Township. *Journal of Social problem Iran*, 6(1): 95-122. Golshiri-Esfahani, Z., Khademi, H., Sedighi, R. and Tazeh, M., 2009. The impact of social cohesion on the participation of villagers. Case study: Gandoman of Broujen Township. *Journal of Rural and Development*, 12(1): 147-167.
 - Hematzadeh, Y. and Khalighi, N.A., 2006. Factors affecting on non-participation of stakeholders in rangeland and watershed management projects. Case study: stakeholders Chichak basin in Golestan province. *Journal of Agriculture Science and Natural Resource*, 13(4): 88-100.
 - Jalali, M. and Karami, E. A., 2006. Determination Factors of affecting on participation of pastoralists in range management cooperatives Kurdistan province. *Journal of Pajouhesh and Sazandegi*, 70: 35-45.
 - Jumbe, C. B. L. and Angelsen, A., 2007. Forest dependence and participation in CPR management: empirical evidence from forest co-management in Malawi. *Journal of Ecological Economics*, 62:661-672.
 - Khourshidi, M. and Ansari, N., 2003. Knowledge of nomads and villagers about the destruction of natural resources and its factors in the rural district of Bazyaft Chaharmahal Bakhtiari province. *Iranian Journal of Range and Desert Research*, 10:95-109.
 - Lashgarara, F., Davarpanah, M. R. and Javadi, S. A., 2015. Identify factors of effective on lack of

- Varmazyari, H. and Houseyni, S. M., 2009. Examination of participation nomadism Dimoushk area in rural development plans. *Journal of Geography and Environmental Planning*, 20(35): 101-118.
- Zanella, M. A., Schleyer, C. and Speelman, S., 2014. Why do farmers join payments for ecosystem services (PES) schemes? An Assessment of PES water scheme participation in Brazil. *Journal of Ecological Economics*, 105:166-176.
- Shabanalifami, H., Alibeygi, A. H. and Sharifzadeh, A. GH., 2004. Approaches and techniques of participation in agriculture promoting and rural development. Institute of Rural Development Press. 458p.
- Shariati, M. R., Ziadbakhsh, S. and Varamini, N., 2005. Factors affecting on participation forest dwellers rural in the protection of forests in the North and West of the country. *Journal of Forest and Rangeland*, 67: 23-29.

Effects of social cohesion on the participation rate of beneficiaries in reclamation and improvement practices of Golestan winter rangelands

S.K.h. Mahdavi^{1*}, F. Ghafouri², A. Abedi Sarvestani³ and M.R. Shahraki⁴

1*- Corresponding author, Assistant Professor, Department of Natural Resources, Islamic Azad University, Nour Branch, Mazandarzn, Iran, Email: kh_mahdavi@yahoo.com

2-M.Sc. in Range management, Islamic Azad University, Nour Branch, Mazandarzn, Iran

3-Associate Professor, Department of Agricultural Extension and Education, University of Agricultural Sciences and Natural Resources, Gorgan, Iran

4- Senior Expert, Department of Natural Resources and Watershed Management, Natural Resources Administration, Golestan Province, Iran

Received:12/26/2017

Accepted:07/17/2018

Abstract

Considering the importance and basic role of participation and social cohesion of beneficiaries in the success of reclamation and improvement projects, the aim of this study was to investigate the effects of rangeland beneficiaries' social cohesion on their participation in reclamation and improvement activities in northeastern rangelands of Golestan province. This research was descriptive-survey, conducted with stratified random sampling. Questionnaires were used for data collection. The validity of research was examined by using the views of natural resources and social sciences experts and its reliability was assessed according to the Cronbach's alpha coefficient for the main variables. The statistical population of the study consisted of 461 exploiters in two nomadic and rural exploitation systems (N = 461), among which 210 beneficiaries were interviewed using Morgan table. According to the results, the interaction section with an average of 3.75 and the conflict section with an average of 3.73 had the most and least impact on the social cohesion of the beneficiaries, respectively. The findings indicate that the beneficiaries have more contributed to reclamation practices as compared with rangeland improvement projects. Also, there was a positive and significant correlation between the social cohesion and the participation rate of beneficiaries in reclamation and improvement plans with a correlation coefficient of 0.474 at a confidence level of 99%. Nomadic beneficiaries had more social cohesion than rural beneficiaries. Moreover, there was no significant difference in the participation rate in both nomadic and rural exploitation systems. Thus, the potential of local communities could be used in conducting range improvement and reclamation practices in areas where interaction and social cohesion are high.

Keywords: Rangeland, beneficiaries, range management plan, participation, cohesion.